

वेदनाशामक औषधेही गरजेपुरतीच वापरली जातात. औषधांचे दुष्परिणाम हे सामान्यतः रस्त्यावरून चालताना होणाऱ्या अपघातांसारखे असतात. अपघात होईल म्हणून कोणी रस्त्याने जायचे टाळत नाही. तसेच या औषधांविषयी आहे. आपण वापरीत असलेल्या औषधांच्या दुष्परिणामांची परिपूर्ण माहिती ऱ्हुमॅटॉलॉजीस्टना असते. म्हणूनच महिना-दीड महिन्याने पुनःपुन्हा रक्त चाचण्या केल्या जातात आणि दुष्परिणामांचा आधीच अंदाज घेतला जातो. सामान्यतः दुष्परिणाम करणारे औषध बंद केले, की शरीरायंत्रणा पुन्हा मूळ पदावर येते. अशा परिस्थितीत ऱ्हुमॅटॉलॉजिस्ट पर्यायी औषधांचा वापर करतात. या गंभीर आजारांमुळे निर्माण होऊ शकणारे कायमचे दोष आणि व्यंग टाळण्यासाठी औषधांचा थोडासा धोका पत्करलाच पाहिजे.

ऱ्हुमॅटॉलॉजिस्टचा खर्च

आयर्लंडमधील एक ऱ्हुमॅटॉलॉजिस्ट दिवसाकाठी दहा पेशंट तपासतो आणि त्यांची अपॉइंटमेंट सव्वा वर्षांने मिळते. आपल्या भारतात दिवसाकाठी शंभरेक पेशंट तपासणारे काही हॅमॅटॉलॉजिस्ट आहेत. आपल्याकडे अर्ध्या तासाच्या चाचणीसाठी अडीच हजार रुपये फी घेणारे ऱ्हुमॅटॉलॉजिस्टही आहे आणि ती देणारे पेशंटही आहेत. आपल्या पुण्यातील फी या मानाने फारच कमी आहे. हॅमॅटॉलॉजिस्टकडे हार्ट स्पेशालिस्टची अॅन्जिओग्राफी आणि पोटाच्या तज्ज्ञांसारखी एन्डोस्कोपची आयुधे नसतात.

तरीही हॅमॅटॉलॉजिस्टच्या विशेष प्रशिक्षणामुळे, रुग्णाचा इतिहास आणि परीक्षण यातून मोजक्याच चाचण्या करून ते पेशंटचा वेळ आणि पैसा वाचवू शकतात. लखनौच्या एका सर्वेक्षणात एएनए ही महागडी चाचणी अन्य डॉक्टर मंडळींनी ९०% वेळा विनाकारण केली, असे लक्षात आले. योग्य वेळी केलेल्या अत्यावश्यक चाचण्यांमुळे भविष्यकाळातील बराचसा खर्च वाचतो. शिवाय हॅमॅटॉलॉजीच्या उपचारांमुळे आजार लवकर आणि योग्य पद्धतीने नियंत्रणात येतात, तो फायदा वेगळाच!

ऱ्हुमॅटॉलॉजिस्टची कमतरता

एकशे दहा कोटींच्या भारत देशात सध्या जेमतेम ३०० हॅमॅटॉलॉजिस्ट आहेत. म्हणजे सुमारे ३५ लाख लोकांसाठी फक्त एक. तीस टक्के लोकांना कोणत्या ना कोणत्या प्रकारचा संधिवात, तसेच मान किंवा कंबरदुखीचा विकार होतो. त्यातील जेमतेम निम्मेच पेशंट डॉक्टरकडे जातात. या गणितात एका हॅमॅटॉलॉजिस्टसाठी वर्षाला सुमारे साठ हजार किंवा रोज दोनशे पेशंट असे प्रमाण होते. तसेच या स्पेशालिस्टची माहिती नसल्यामुळे संधिवाताचे बरेचसे रोगी ऑर्थोपेडिक सर्जनकडे जातात दिसतात. सर्जनची विचारसरणी ऑपरेशनच्या अंगाने चालते. संधिवाताच्या रोग्यांमध्ये तपासणी वगैरेंसाठी बराच वेळ द्यावा लागतो. तेवढा वेळ अनेकदा सर्जन मंडळी देऊ शकत नाहीत. शिवाय लुपस, स्कलेरोडर्मा, लेप्रसी, सारकॉइड, कॅन्सरसारख्या भयंकर आजारांमधील संधिवाताचे अचूक निदान सर्जनकडून सहसा अपेक्षित नसते. नव्याने निदान झालेल्या संधिवातात योग्य औषधोपचारांमुळे शस्त्रक्रियांचे प्रमाण कमी होऊ शकते. रोचेस्टरमधील एका सर्वेक्षणानुसार १९८५ नंतर औषधी उपचार पद्धतीच्या प्रगतीमुळे हॅमॅटॉइड संधिवातात सांधा बदलण्याच्या ऑपरेशनचे प्रमाण बरेच कमी झाले आहे.

ऱ्हुमॅटॉलॉजीचे आजार

१. सुजेचे संधिवात (आमवात) :

यात ऱ्हुमॅटॉइड तसेच सोरायसिस, संग्रहणीजन्य (colitis), रिअॅक्टिव्ह, सेप्टिक (जंतुबाधाजन्य) संधिवात आणि अॅन्किलोसिंग स्पाँडिलायटिस हे येतात. या सर्व आजारांमध्ये सांधे सुजलेले असतात (बहुधा एकापेक्षा जास्त). सकाळी अर्ध्या तासापेक्षा जास्त काळ कडकपणा राहतो आणि हालचालीने सांधे सैल होतात. अचानक सांधा सुजलेला (Aute Monoarthritis) रोगीही ऱ्हुमॅटॉलॉजिस्टकडे जायला हवा. ४५ पेक्षा कमी वयाच्या रोग्यांमध्ये तीन महिन्यांपेक्षा जास्त काळ चालणारी कंबरदुखी अॅन्किलोसिंग स्पाँडिलायटिसमुळे असू शकते.

२. लुपस, मायोसायटिस (स्नायूंची सूज-दुखणे आणि दुर्बलता) इत्यादी आजार (Connective Tissue Diseases)

३. वेगवेगळ्या प्रकारची रक्तवाहिन्यांची सूज (Vasculitis)

४. संधिवात (Osteoarthritis), तसेच मणक्यांचे स्पाँडिलोसिस.

५. हाडांचा विरळपणा (Osteoporosis) आणि इतर काही आजार.

६. गाऊट-युरिक अॅसिड आणि अन्य स्फटिकजन्य संधिवात.

७. टेनिस एल्बोसारखे आजार (Soft Tissue Theumatism)

८. मुलांचे संधिवात (भारतात पेडियाट्रिक हॅमॅटॉलॉजिस्ट बोटांवर मोजता येण्याइतकेच)

९. वारंवार होणारे गर्भपात, तसेच गर्भारपणातील हॅमेटिक आजार

१०. याखेरीज निदान न झालेले एकापेक्षा जास्त शरीरयंत्रणांचे (Multi-system) आजार आणि अज्ञात कारणांमुळे येणारा ज्वर

संधिवातासाठी इतर वैद्यक प्रणाली

संधिवात हा समाजात एक दुर्धर आजार मानला जातो. पूर्वी ॲलोपॅथीत योग्य औषधोपचार नसल्याने, तसेच अननुभवी डॉक्टरांमुळे बहुतेक रोग्यांचे सांधे वेडेवाकडे झाले. यामुळेच आयुर्वेद, होमिओपॅथी, नॅचरोपॅथी, मसाज, ॲक्युपंक्चर अशा वैद्यक प्रणालींचे उपचार लोकप्रिय आहेत. सुजेच्या संधिवातात उपयोगी पडेल अशा कोणत्याही आयुर्वेदिक अथवा होमिओपॅथिक औषधाविषयीचे संशोधन आतापर्यंत सर्वमान्य जागतिक नियतकालिकात प्रकाशित झालेले नाही. तसे झाल असते तर सर्पगंधा, लाजाळू आणि सदाफुलीसारखी ती औषधे केव्हाच कंपन्यांनी बाजारात आणली असती. वेदना कमी करण्यासाठी काही वनस्पतींचा उपयोग दिसत असला, तरी सांध्यांमधील सुजेची प्रक्रिया थांबविण्याचे कार्य आतापर्यंत तरी सिद्ध झालेले नाही. अनेक एम.बी.बी.एस., एम.डी. डॉक्टरांनाही जेथे हॅमॅटॉलॉजीच्या आजारांचे योग्य निदान करता येत नाही तेथे इतर वैद्यकांच्या डॉक्टरांकडून तशी अपेक्षा ठेवणे योग्य नाही. आजाराचे निदान नीट झाले नाही तर योग्य उपचार कसे होणार? योग्य निदानास उशीर झाल्यामुळे रोग्याचा अमूल्य वेळ वाया जातो आणि सांध्यांचा नाश होतो. आयुर्वेदिक औषधे तसेच त्यातील पंचकर्मादि उपचार हल्ली स्वस्तही राहिले नाहीत. एखाद-दुसऱ्या पेशंटमध्ये गुण दिसला तर त्याची कारणे बरीच असू शकतात आणि तो सर्वसामान्य नियम होऊ शकत नाही. संधिवातात वापरल्या जाणाऱ्या वातविध्वंस, महायोगराजगुग्गुळ अशा औषधांत शिसे असते. शिशाच्या विषारी परिणामांबाबत आता बरीच माहिती उपलब्ध झाली आहे. गुण दिसावा म्हणून आयुर्वेदिक औषधात स्टिरॉइड्स मिसळणारे वैद्यही आहेत. अशी औषधे प्रदीर्घ काळ घेत राहणेही अयोग्यच आहे.

हल्ली जगात सगळीकडे जाहिरातींचे युग आले आहे. जाहिरात वाचून टीव्ही विकत घेणे वेगळे आणि पोटात औषध घेणे वेगळे. अशा सवंग धंदेवाईक जाहिराती सामान्यतः आयुर्वेदादी उपचार पद्धतींच्याच दिसतात. त्यामुळे अशांपासून चार हात दूर राहिलेलेच बरे!

